

Praktijkonderzoek 'The Voice of Kids: 'Het versterken van de stem van het kind in bemiddeling'

JURIDISCH LUIK

Verander(en)d kindbeeld

In het kader van de bespreking van het recht van kinderen om te participeren en gehoord te worden in een (scheidings)bemiddeling is het belangrijk om even stil te staan bij *het spanningsveld dat bestaat tussen het beeld van kinderen als kwetsbare wezens die moeten beschermd worden en het beeld van kinderen als mondige wezens die moeten kunnen participeren en betrokken worden.*

Het kindbeeld heeft de afgelopen decennia een hele evolutie doorgemaakt. Aan het begin van de twintigste eeuw werden alle minderjarige kinderen zonder onderscheid als incompetente wezens beschouwd. Hierdoor moesten kinderen beschermd worden door enerzijds in regelgeving op te nemen dat ze handelingsonbekwaam zijn, en anders een gezagsuitoefening te organiseren waarbij wettelijke vertegenwoordigers (ouders of voogd) in naam van de minderjarige beslissingen kunnen en moeten nemen. Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw werd dit kindbeeld ernstig in vraag gesteld. Doordat het kind stilaan beschouwd werd als een rechtssubject, verschoof rond 1970 de focus naar het streven naar participatie van minderjarigen.

Het recht van alle kinderen om gehoord te worden en serieus te worden genomen (art. 12 IVRK), is dan ook een van de fundamentele waarden van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) dat door de V.N. werd aangenomen in 1989. Art. 12 IVRK is in die zin een unieke bepaling in een mensenrechtenverdrag: Het benoemt de wettelijke en maatschappelijke status van kinderen, die, hoewel ze niet dezelfde zeggenschap hebben als volwassenen, wel rechtssubjecten zijn wiens mening relevant is.

Sinds de invoering van art. 12 IVRK wordt op grote schaal gebruikgemaakt van een proces dat in ruime zin als “participatie” kan worden aangemerkt, hoewel deze term niet specifiek in de tekst van artikel 12 voorkomt. Tegenwoordig wordt deze term algemeen gebruikt om de processen te beschrijven waarin kinderen en volwassenen op basis van wederzijds respect informatie met elkaar uitwisselen en met elkaar in gesprek gaan, en waarin kinderen leren hoe er met hun mening en die van volwassenen rekening wordt gehouden en hoe dit bijdraagt aan het resultaat van dit soort processen.

Toch moeten we vaststellen dat de evolutie waarbij een beperkende bescherming van alle minderjarigen verschuift naar een emanciperende erkenning van de capaciteiten van minderjarigen ondanks de implementering van art. 12 IVRK in art. 22bis van de Belgische Grondwet en de invoering

van een hoorrecht in het Gerechtelijk Wetboek (nog) niet of onvoldoende heeft geleid tot een fundamentele herwerking van de bestaande juridische kaders en tot een aanpassing van de tradities en gewoontes in de praktijken van het omgaan met kinderen.

Weerstand tegen het horen van kinderen wordt momenteel vooral ingegeven vanuit de bekommernis om het kind dat het horen mogelijk als belastend en onveilig kan ervaren en dat zou kunnen kampen met loyaliteitsconflict of beïnvloed zou kunnen worden wanneer het gewrongen zit tussen scheidende ouders. Participatie van kinderen brengt nochtans positieve effecten met zich mee zoals een gevoel van controle, waardering en toename van het zelfvertrouwen terwijl het uitsluiten van kinderen bij aangelegenheden die hen aangaan negatieve effecten, mogelijk op lange termijn, met zich meebrengen.

“Er zou eigenlijk geen conflict mogen bestaan tussen het recht van kinderen om in hun kwetsbaarheid beschermd te worden, en hun recht op te participeren. Integendeel, kinderen op een correcte en kindvriendelijke manier laten participeren wanneer zij hun mening willen uiten, beschermt net het belang en het welzijn van kinderen, ongeacht hun leeftijd.

Uiteraard hangt veel af van de manier waarop de wetgever en beleidsmaker de principes rond kindvriendelijke justitie en het hoorrecht verankeren in de nationale wetgeving en de nodige middelen vrijmaken om deze rechten ook effectief te implementeren in de praktijk.” (MERCKX, E. en LEMBRECHTS, S. Rechter, hoor je mij? LeA Uitgevers, Leuven, 2023) De volgende 2 delen, nl. ‘Toepasselijke regelgeving’, en ‘Kindvriendelijke justitie’ gaan hier dieper op in.

Toepasselijke regelgeving

1. Internationaal

- **Art. 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)**

Art. 12 IVRK

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en maturiteit.

2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Enkele bemerkingen bij het eerste lid van art. 12 IVRK:

- Niet alle kinderen hebben het recht om hun mening te uiten. Art. 12 voorziet dit recht immers enkel voor kinderen die in staat zijn om hun mening te vormen. Het VN-Kinderrechtencomité stelde in dat kader wel uitdrukkelijk dat dit niet zomaar aan een bepaalde leeftijd kan (moet) gekoppeld worden. Uit onderzoek blijkt dat ook jonge kinderen een mening kunnen vormen én zij moeten en mogen dus niet zomaar uitgesloten worden.

Men neemt aan dat kinderen van 6 a 8 jaar over theory of mind (het perspectief van anderen kunnen aannemen) beschikken. Kinderen vanaf 8 jaar hebben bovendien voldoende begrip van gespreksregels en begrijpen ook dat het mogelijk is om zowel positieve als negatieve emoties te ervaren aangaande een persoon. Horen van kinderen vanaf 8 jaar zou hierdoor in principe geen probleem mogen vormen. Dit betekent echter niet dat jongere kinderen geen mening zouden kunnen vormen of uiten.

- Dat kinderen het recht hebben om vrijuit hun mening te geven, houdt uiteraard ook in dat ze de keuze hebben om hun mening niet te geven. Zoals steeds is het erg belangrijk dat kinderen hierover op een begrijpelijke en toegankelijke manier geïnformeerd worden.
- Aan de mening van het kind moet passend belang gehecht worden. Dit betekent enerzijds dat de mening van het kind niet doorslaggevend is, maar anderzijds ook dat een kind horen niet zomaar pro forma mag gebeuren, en dat beslissingsnemers zouden moeten motiveren en terugkoppelen in welke mate ze rekening hielden met de mening van het kind dat in staat is om zijn mening te vormen.

Enkele bemerkingen bij het tweede lid van art. 12 IVRK:

- Kinderen kunnen hun mening op 3 manieren geven: Direct door rechtstreeks in gesprek te gaan met diegene die de beslissing neemt, of indirect door hun mening te geven via tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling.
Het VN-Kinderrechtencomité adviseert om zoveel mogelijk kinderen de kans te geven om rechtstreeks gehoord te worden. Maar wanneer zowel directe als indirecte manieren van horen voor handen zijn, is het uiteindelijk aan het kind om de keuze te maken.

General Comment nr. 12 verduidelijkt dat als een kind via een vertegenwoordiger wordt gehoord, het heel belangrijk is dat de vertegenwoordiger exact de mening van het kind overbrengt aan degene die de beslissing neemt. Recent onderzoek naar de invulling hiervan in 17 rechtsstelsels stelt nochtans vast er gebruik gemaakt wordt van 3 varianten van vertegenwoordiging: de vertegenwoordiging van de mening en wensen van het kind; de vertegenwoordiging van het belang en het welzijn van het kind; en een combinatie van de beiden. Het lijkt er op dat men voor de

vertegenwoordiging van de mening en wensen van het kind vooral kijkt naar de (jeugd)advocaat en voor de vertegenwoordiging van het belang en het welzijn van het kind naar een kindbehartiger (cf. de bijzondere curator in Nederland).

- **General Comment nr. 12 on het right to be heard van het VN-Kinderrechtencomité**

In dit General Comment wordt eerst een juridische analyse van de twee leden van artikel 12 gegeven. Daarna wordt uitgelegd aan welke eisen moet worden voldaan om dit recht volledig te verwezenlijken, waaronder in gerechtelijke en bestuurlijke processen (deel A). In deel B wordt de samenhang tussen artikel 12, de drie andere algemene beginselen en andere artikelen van het Verdrag behandeld. De eisen en de gevolgen van het recht van het kind te worden gehoord in verschillende situaties en settings worden in deel C behandeld. In deel D komen de basisvereisten voor de uitvoering van dit recht aan bod, en in deel E worden de conclusies gepresenteerd.

De belangrijkste punten op een rijtje:

- In nr. 21 benadrukt het Comité dat artikel 12 **geen leeftijdsgrens** stelt aan het recht van het kind zijn of haar mening te uiten. Het raadt de Staten die partij zijn zelfs af om een leeftijdsgrens in de wet op te nemen of toe te passen, omdat deze het recht van kinderen te worden gehoord bij alle zaken die op hen betrekking hebben beperkt. In dit verband benadrukt het Comité oa. het volgende:
uit onderzoek blijkt dat ook zeer jonge kinderen in staat zijn een mening te vormen, zelfs als het kind niet in staat is zich verbaal te uiten. Voor de volledige invoering van artikel 12 moeten dus vormen van non-verbale communicatie worden erkend en gerespecteerd, zoals spel, lichaamstaal, gezichtsuitdrukkingen, tekenen en schilderen, waarmee zeer jonge kinderen hun begrip, keuzes en voorkeuren kunnen laten zien. Bovendien hoeft het kind niet alle aspecten van het onderwerp waar het mee te maken heeft tot in detail te begrijpen. Het kind moet voldoende begrijpen om zijn of haar eigen mening over de zaak te kunnen vormen.
- In nr. 22 stelt het Comité dat degenen die verantwoordelijk zijn voor het horen van het kind en de ouders of voogd van het kind ervoor moeten zorgen dat het kind **informatie** krijgt over alle onderwerpen, keuzes en mogelijke beslissingen die moeten worden genomen en de gevolgen daarvan. Het kind moet ook worden geïnformeerd over de omstandigheden waarin het wordt gevraagd om zijn of haar mening te geven. Het recht op informatie is een absolute voorwaarde voor het kind om een weloverwogen beslissing te kunnen nemen.
- In nr. 32. Benadrukt het Comité dat de bepaling in het tweede lid van artikel 12, nl. dat het kind met name “in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft” de gelegenheid moet krijgen te worden gehoord zonder meer van toepassing is op alle relevante gerechtelijke procedures die betrekking hebben op het kind. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan scheiding van de ouders, ... En dat hierbij kan gebruik worden gemaakt van **alternatieve methoden voor het oplossen van het conflict**, zoals mediation of arbitrage.

- In nr. 36. stelt het Comité dat wie vertegenwoordiger kan zijn wanneer een kind indirect gehoord wordt door tussenkomst van een vertegenwoordiger:
Een **vertegenwoordiger** kan een of beide ouders zijn, een advocaat of een andere persoon, bijvoorbeeld een maatschappelijk werker. Bij veel zaken (in het burgerlijk recht, strafrecht of bestuursrecht) bestaat echter het gevaar dat het kind en zijn meest voor de hand liggende vertegenwoordiger (een of beide ouders) tegenstrijdige belangen hebben. Als een kind via een vertegenwoordiger wordt gehoord, is het heel belangrijk dat de vertegenwoordiger exact de mening van het kind overbrengt aan degene die de beslissing neemt. Het kind, of indien nodig de juiste autoriteit, beslist welke methode in zijn of haar geval het meest geschikt is. Vertegenwoordigers moeten alle aspecten van het besluitvormingsproces goed kennen en begrijpen, en ervaring hebben met het werken met kinderen.
- In punt 40 en volgende somt het Comité **5 stappen op die nodig om de twee leden van artikel 12 uit te voeren zodat het kind doeltreffend gebruik kan maken van het recht te worden gehoord** bij alle zaken die op hem of haar betrekking hebben of als het kind wordt gevraagd zijn of haar mening te geven in een formele procedure of in een andere setting. Deze stappen moeten zo worden toegepast dat zij passen bij de omstandigheden.
 1. De voorbereiding
Degenen die verantwoordelijk zijn voor het horen van het kind moeten het informeren over de mogelijkheid om zijn of haar mening te geven over alle zaken die op hem of haar betrekking hebben, over dat zijn of haar mening van invloed is op de uitkomst, over de optie om rechtstreeks of via een vertegenwoordiger te mogen spreken. Degene die het besluit gaat nemen moet het kind goed voorbereiden op het horen. Hij of zij moet uitleggen wanneer, waar en hoe het gesprek plaatsvindt en wie erbij aanwezig zijn en rekening houden met de mening van het kind hierover.
 2. Het horen
De omgeving waarin het kind gebruikmaakt van zijn recht om gehoord te worden moet het kind stimuleren en aanmoedigen. Het kind moet er zeker van kunnen zijn dat de volwassene die het gesprek voert naar hem of haar wil luisteren en echt rekening houdt met wat het kind besluit te vertellen. De volwassene die de mening van het kind zal horen kan iemand zijn met wie het kind vaak te maken heeft (bijvoorbeeld een leraar, maatschappelijk werker of verzorger), iemand die verbonden is aan een instituut en besluiten neemt (bijvoorbeeld een directeur, bestuurder of rechter) of een specialist (bijvoorbeeld een psycholoog of arts). De ervaring leert dat het horen het best in de vorm van een gesprek kan plaatsvinden en niet als een “ondervraging”. Het kind moet bij voorkeur niet in een openbare zitting worden gehoord, maar tijdens een vertrouwelijk gesprek.
 3. De beoordeling van de vermogens
Als het kind in staat is om zelfstandig en in redelijkheid zijn of haar eigen

mening te vormen, moet degene die de beslissing neemt de mening van het kind beschouwen als een belangrijke factor bij het oplossen van de kwestie.

4. Informatie over het gewicht van de mening van het kind (Feedback)
Omdat het kind het recht heeft dat er passend belang aan zijn of haar mening wordt gehecht, moet degene die het besluit neemt het kind vertellen wat de resultaten zijn en wat er met zijn mening is gedaan. Deze feedback verzekert dat het luisteren naar de mening van het kind geen formaliteit is, maar ook serieus wordt genomen. Het kind kan door deze informatie bij zijn mening blijven, een ander voorstel doen, daarmee instemmen of, bij een gerechtelijke of bestuurlijke procedure, in beroep gaan of een klacht indienen.
5. Klacht en middelen van verhaal
Er is wetgeving nodig om kinderen toegang te geven tot bezwaarprocedures en rechtsmiddelen als hun recht om gehoord te worden en voldoende aandacht te krijgen voor hun mening wordt genegeerd of geschonden. Kinderen moeten zich bv. kunnen wenden tot een ombudspersoon.

- In punt 132 en volgende bespreekt het Comité de '**Basisvereisten voor de uitvoering van het recht van het kind gehoord te worden**':

Alle processen waarin kinderen worden gehoord en waaraan zij deelnemen moeten:

(a) **Transparant en informatief** zijn - de informatie die kinderen krijgen over het recht vrijelijk hun mening te geven en dat met hun mening echt rekening wordt gehouden, moet volledig en toegankelijk zijn, rekening houden met diversiteit en passen bij hun leeftijd. Ook de wijze van deelname, de omvang, het doel en de mogelijke gevolgen ervan moeten worden uitgelegd;

(b) Op **vrijwillige** basis zijn - kinderen mogen nooit gedwongen worden hun mening te geven en er moet hun worden verteld dat ze zich op elk moment mogen terugtrekken;

(c) **Respectvol** zijn - de mening van kinderen moet gerespecteerd worden en zij moeten mogelijkheden krijgen ideeën te ontwikkelen en activiteiten te ontplooiën. Volwassenen die met kinderen werken moeten goede voorbeelden van deelname van kinderen toejuichen, respecteren en erop voortbouwen, bijvoorbeeld voor het gezin, de school, de cultuur en de werkomgeving. Zij moeten ook inzicht hebben in de sociaaleconomische en culturele achtergrond van de kinderen en hun leefomgeving. Personen en organisaties die voor en met kinderen werken, moeten ook de mening van kinderen over deelname aan openbare evenementen respecteren;

(d) **Relevant** zijn - de zaken waarover kinderen hun mening mogen geven moeten echt van betekenis zijn voor hun leven en hun de kans bieden gebruik te maken van hun kennis, vaardigheden en mogelijkheden. Daarnaast moeten kinderen de kans krijgen zaken die zij zelf relevant en belangrijk vinden aan de orde te stellen en aan te pakken.

(d) **Kindvriendelijk** zijn - de omgeving en werkmethoden moeten aangepast zijn aan de mogelijkheden van de kinderen. Er moeten voldoende tijd en middelen beschikbaar zijn zodat kinderen goed worden voorbereid en voldoende vertrouwen en gelegenheid hebben om hun mening te geven. Er moet rekening worden gehouden met het feit dat kinderen op verschillende niveaus ondersteund en betrokken moeten worden, afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkeling;

(f) **Inclusief** zijn - bij deelname mag niemand worden uitgesloten, moeten bestaande patronen van discriminatie worden vermeden en moeten kinderen die aan de zijlijn staan, zowel meisjes als jongens, de kans krijgen betrokken te worden...

(g) Ondersteund worden door **training** - volwassenen moeten worden voorbereid en de vaardigheden en ondersteuning krijgen om de participatie van kinderen te vergemakkelijken. Zij moeten bijvoorbeeld worden getraind in het luisteren naar en samenwerken met kinderen, en leren omgaan met kinderen op een wijze die aansluit op hun ontwikkeling...

(h) **Veilig** zijn en rekening houden met risico's - in bepaalde situaties kan het geven van een mening risico's opleveren. Volwassenen zijn verantwoordelijk voor de kinderen met wie zij werken en moeten elke voorzorgsmaatregel nemen om het risico dat de kinderen worden blootgesteld aan geweld, uitbuiting of andere negatieve gevolgen van hun deelname zoveel mogelijk te beperken. Voor een goede bescherming is onder meer een duidelijke strategie nodig om kinderen te beschermen, waarbij rekening wordt gehouden met de bijzondere risico's die bepaalde groepen kinderen lopen en de extra obstakels die zij tegenkomen bij het krijgen van hulp. Kinderen moeten beseffen dat zij recht hebben op bescherming tegen gevaar en weten waar zij terecht kunnen voor hulp als dat nodig is. Investeren in het werken met gezinnen en gemeenschappen is belangrijk voor het kweken van begrip voor de waarde van deelname en de mogelijke gevolgen daarvan, en voor het beperken van de risico's waaraan de kinderen kunnen blootstaan;

(i) **Verantwoording** afleggen - het is essentieel is dat afspraken worden gemaakt over follow-up en evaluatie. Bij elk onderzoek of elk overleg moet bijvoorbeeld aan kinderen worden verteld hoe hun mening is uitgelegd en gebruikt en wanneer nodig moeten zij de kans krijgen de analyse van de resultaten tegen te spreken en er invloed op uit te oefenen. Kinderen hebben ook recht op duidelijke feedback hoe hun deelname de uitkomsten heeft beïnvloed. Kinderen moeten, waar van toepassing, de mogelijkheid krijgen deel te nemen aan vervolgprocessen of -activiteiten. Bij het toezicht op en evalueren van de deelname van kinderen moeten, waar mogelijk, de kinderen zelf worden betrokken.

- Het **EVRM** rept met geen woord over een hoorrecht van minderjarigen. Het **EHRM** heeft bij de interpretatie van art. 8 EVRM (recht op respect voor gezins- en privéleven) wel benadrukt dat de stem van kinderen in procedures serieus moet genomen worden. Bv. in de zaak M&M t. Kroatië waarbij het Hof oordeelde dat lidstaten een kindvriendelijke rechtspleging moeten organiseren waarvan het hoorrecht een belangrijk element vormt.

- **Richtsnoeren Kindvriendelijke justitie (Raad van Europa 2010)**

Deze richtsnoeren zijn niet bindend.

De definitie van “Kindvriendelijke justitie” is volgens de Raad van Europa:
rechtsstelsels die de eerbiediging en daadwerkelijke uitvoering van alle rechten van het kind waarborgen op het hoogst haalbare niveau, met inachtneming van de hieronder genoemde beginselen en naar behoren rekening houdend met de rijpheid en het bevattingsvermogen van het kind en met de omstandigheden van de zaak. Meer bepaald betekent het rechtspleging die toegankelijk is, op de leeftijdscategorie is afgestemd, met toewijding wordt uitgeoefend, vlot verloopt, is aangepast aan en gericht op de behoeften en rechten van het kind, en de rechten van het kind eerbiedigt, waaronder het recht op een eerlijke rechtsbedeling, het recht om aan de procedure deel te nemen en deze te begrijpen, het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, en het recht op integriteit en waardigheid.

Deze richtsnoeren hebben betrekking op de kwestie van de plaats en de rol, en de rechten en behoeften van het kind in gerechtelijke procedures en in alternatieven voor dergelijke procedures. Deze richtsnoeren zijn dus evenzeer van toepassing op **alternatieve conflictbeslechting als bemiddeling**.

Enkele belangrijke **grondbeginselen** voor een kindvriendelijke justitie zijn:

1. Participatie

Het recht van alle kinderen over hun rechten geïnformeerd te worden, uitgelegd te krijgen hoe zij toegang tot justitie kunnen krijgen, en te worden geraadpleegd en gehoord in procedures die hen betreffen.

2. Belangen van het kind

De lidstaten moeten waarborgen dat het belang van het kind daadwerkelijk voorop wordt gesteld in alle zaken die kinderen betreffen of raken

3. Waardigheid

Kinderen moeten gedurende de gehele procedure of zaak met zorg, tact, eerlijkheid en respect tegemoet worden getreden met bijzondere aandacht voor hun persoonlijke situatie, welzijn en specifieke behoeften en met volledige eerbiediging van hun lichamelijke en geestelijke integriteit, ongeacht de wijze waarop zij bij gerechtelijke, buitengerechtelijke of andere procedures betrokken zijn geraakt en ongeacht hun juridische status en handelingsbekwaamheid in eender welke procedure of zaak.

4. Bescherming tegen discriminatie

5. Rechtsstaat

Oa. Kinderen moeten toegang hebben tot geschikte onafhankelijke en doeltreffende klachtenmechanismen

Enkele belangrijke kenmerken van een kindvriendelijke justitie zijn:

1. Informatie en advies: Uitgebreide en volledige informatie moet op een kindvriendelijke (begrijpelijke en toegankelijke) manier meegedeeld worden

2. Bescherming van het privé- en gezinsleven: oa. Personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken moeten zich houden aan de strenge regels inzake **vertrouwelijkheid**, behoudens bij een risico dat het kind schade wordt berokkend.

3. **Veiligheid** (Bijzondere voorzorgsmaatregelen): oa. In alle gerechtelijke en niet-gerechtelijke procedures of bij andere maatregelen moeten kinderen worden beschermd tegen schade, met inbegrip van intimidatie, vergeldingsmaatregelen en secundaire victimisatie.

4. **Opleiding** van de beoefenaars: Personen die beroepsmatig met en voor kinderen werken, moeten goed worden opgeleid in de rechten en behoeften van kinderen uit verschillende leeftijdscategorieën, alsook in de procedures die op hen van toepassing zijn. Zij moeten ook worden opgeleid in communicatie met kinderen in alle leeftijdscategorieën en ontwikkelingsstadia, alsook met kinderen in bijzonder kwetsbare situaties.

5. **Multidisciplinaire** aanpak

6. Recht om te worden **gehoord en om meningen te uiten**:

Rechters moeten het recht eerbiedigen van kinderen om in alle aangelegenheden die hen betreffen te worden gehoord, of ten minste te worden gehoord wanneer zij worden geacht voldoende begrip te hebben van de aangelegenheden in kwestie. Middelen die voor dit doeleinde worden gebruikt moeten zijn afgestemd op het begrips- en communicatievermogen van het kind en op de omstandigheden van de zaak.

Kinderen moet worden gevraagd naar de wijze waarop zij gehoord willen worden.

Aan de meningen en opvattingen van het kind moet passend belang worden gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid.

Het recht om te worden gehoord is een recht van het kind, en geen plicht.

Een kind mag niet uitsluitend op grond van leeftijd worden uitgesloten van het recht om te worden gehoord. Ingeval een kind het initiatief neemt om te worden gehoord in een zaak die het kind betreft, mag de rechter niet weigeren het kind te horen, tenzij dit ingaat tegen het belang van het kind, en moet de rechter luisteren naar de mening en opvatting van het kind over zaken die het kind aangaan.

Kinderen moeten alle informatie krijgen die nodig is om het recht om te worden gehoord doeltreffend uit te oefenen. Het kind moet echter wel worden uitgelegd dat zijn recht om te worden gehoord en het feit dat er belang aan zijn meningen wordt gehecht, niet noodzakelijkerwijs bepalend zullen zijn voor de definitieve uitspraak.

7. **Uitspraken en rechterlijke beslissingen** die kinderen betreffen, met name beslissingen waarbij de meningen en opvattingen van het kind niet zijn gevolgd, moeten voldoende worden gemotiveerd en uitgelegd in taal die kinderen kunnen begrijpen.

8. De advocaat, mandataris ad litem of wettelijke vertegenwoordiger van het kind moet de beslissing of uitspraak overbrengen en uitleggen aan het kind in een taal die is afgestemd op zijn bevattingsvermogen, alsook de nodige informatie verstrekken over eventuele vervolgstappen, zoals in beroep gaan of gebruikmaken van onafhankelijke klachtenmechanismen.

9. Na uitspraken in zaken waarbij de gemoederen en emoties hoog opliepen, moeten gespecialiseerde diensten begeleiding en ondersteuning aanbieden aan kinderen en hun familie, bij voorkeur kosteloos.

2. Nationaal

- **Artikel 22bis G.W.** bepaalt:

“Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.

Elk kind heeft recht zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan; met die mening wordt rekening gehouden in de overeenstemming met zijn leeftijd en onderscheidingsvermogen.

Elk kind heeft recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen.

Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, waarborgen deze rechten van het kind.”

- **artikelen 1004/1 en 1004/2 Ger.W:** regelden sinds 2014 het hoorrecht in familiezaken:

Art. 1004/1 Ger. W.

§ 1. Elke minderjarige heeft het recht gehoord te worden door een rechter in materies die hem aanbelangen aangaande de uitoefening van het ouderlijk gezag, de verblijfsregeling en het recht of het persoonlijk contact. Hij heeft het recht om te weigeren gehoord te worden.

§ 2. De minderjarige die jonger is dan twaalf jaar wordt gehoord op zijn verzoek, op verzoek van de partijen, van het openbaar ministerie of, ambtshalve, van de rechter. De rechter kan, middels een door de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing, weigeren de minderjarige die jonger is dan twaalf jaar te horen, behalve wanneer dat verzoek van deze laatste of van het openbaar ministerie uitgaat. Tegen die beslissing van weigering kan geen rechtsmiddel worden aangewend.

§ 3. De minderjarige die twaalf jaar oud is, wordt door de rechter ingelicht over zijn recht om gehoord te worden overeenkomstig artikel 1004/2. Bij die informatie wordt een antwoordformulier gevoegd.

§ 4. Indien de minderjarige in de loop van de rechtspleging of in een vorige aanleg reeds is gehoord, zelfs voor een andere rechtbank, is de rechter niet verplicht op het verzoek in te gaan, indien er geen nieuw element is dat een verhoor rechtvaardigt.

§ 5. De rechter hoort de minderjarige op een plaats die hij geschikt acht. Tenzij de rechter hier bij een met redenen omklede beslissing van afwijkt, vindt het onderhoud plaats buiten de aanwezigheid van wie ook.

Het verslag van het onderhoud wordt bij het dossier van de rechtspleging gevoegd. Het geeft weer wat de minderjarige heeft gezegd. De minderjarige wordt geïnformeerd over het feit dat de partijen er kennis van kunnen nemen. De rechter informeert de minderjarige over de inhoud van het verslag en gaat na of het verslag de mening van de minderjarige verwoordt. De minderjarige ondertekent het verslag niet. Indien de rechter tijdens het onderhoud vaststelt dat de minderjarige niet over het nodige onderscheidingsvermogen beschikt, maakt hij hiervan melding in het verslag.

§ 6. Het onderhoud met de minderjarige heeft niet tot gevolg dat hij partij in het geding wordt.

Aan de mening van de minderjarige wordt passend belang gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en maturiteit.

- **Actualisatie van het hoorrecht in familiezaken:** Ingevoerd door de 'Wet houdende bepalingen inzake digitalisering van justitie en diverse bepalingen Ibis (1) 27 MAART 2024

2024: ART. 1004/1 GER.W. Hoorrecht

§ 1. Elke minderjarige heeft het recht gehoord te worden door een rechter in aangelegenheden die hem aanbelangen met uitzondering van vorderingen met betrekking tot de onderhoudsverplichtingen en de louter financiële of vermogensrechtelijke vorderingen die het vermogen van de minderjarige niet rechtstreeks aanbelangen. Hij heeft het recht om te weigeren gehoord te worden.

Broers en zussen worden geacht betrokken te zijn bij aangelegenheden aangaande de verblijfsregeling die een of meer van hen betreffen.

*Het horen van de minderjarige heeft tot **doel** hem in staat te stellen zijn bezorgdheden aan de rechter kenbaar te maken, om zo bij te dragen tot het vinden van de meest geschikte oplossing rekening houdend met zijn belang.*

§ 2. De minderjarige die jonger is dan twaalf jaar wordt gehoord op zijn verzoek, op verzoek van de partijen, van het openbaar ministerie of, ambtshalve, van de rechter. De rechter kan, middels een door de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing, weigeren de minderjarige die jonger is dan twaalf jaar te horen, behalve wanneer dat verzoek van deze laatste of van het openbaar ministerie uitgaat.

Tegen die beslissing van weigering kan geen rechtsmiddel worden aangewend.

§ 3. De minderjarige die twaalf jaar oud is, wordt door de rechter ingelicht over zijn recht om gehoord te worden overeenkomstig artikel 1004/2. Bij die informatie wordt een antwoordformulier gevoegd.

*§ 3/1. **De wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige die jonger is dan twaalf jaar worden door de rechter geïnformeerd** over het feit dat de minderjarige een verzoek kan richten tot de rechter om te worden gehoord.*

In het verzoek wordt verduidelijkt of het uitgaat van de minderjarige zelf of van zijn ouder of ouders.

*§ 4. **De rechter willigt het verzoek van de minderjarige in.** Indien de minderjarige echter in de loop van de rechtspleging reeds is gehoord, is de rechter niet verplicht op het verzoek in te gaan, indien er geen nieuw element is dat een verhoor rechtvaardigt.*

*Wanneer de zaak wordt voorgelegd aan een **kamer voor minnelijke schikking** wordt de minderjarige door deze kamer gehoord als hij nog niet door de verwijzingskamer is gehoord. Paragraaf 5/3 is van overeenkomstige toepassing op het verslag van het onderhoud.*

- *§ 5. De rechter hoort de minderjarige op een plaats die is afgestemd op het horen van het kind.*

§ 5/1. Onverminderd artikel 168, eerste lid, en onder voorbehoud van wat volgt of tenzij de rechter hier bij een met redenen omklede beslissing van afwijkt vindt het onderhoud plaats buiten de aanwezigheid van wie ook.

De minderjarige heeft het recht om tijdens het horen te worden bijgestaan door een meerderjarige vertrouwenspersoon van zijn of haar keuze. De vertrouwenspersoon mag

noch een partij in het geding, noch een bloedverwant tot in de tweede graad van een partij in het geding zijn, met uitzondering van de broers en zussen van de minderjarige wier afstamming ten aanzien van dezelfde ouders is vastgesteld.

De rechter kan op elk ogenblik beslissen om het onderhoud voort te zetten zonder aanwezigheid van de vertrouwenspersoon of van een andere persoon van wie hij de aanwezigheid heeft toegestaan. Hij informeert dan de minderjarige over de inhoud van dit lid op een wijze die past bij de leeftijd en de maturiteit van het kind. Indien de minderjarige daar niet mee akkoord gaat, kan de rechter het onderhoud beëindigen. In dit geval vermeldt de rechter in het verslag de redenen waarom het verhoor niet in aanwezigheid van de betrokkenen kon doorgaan.

§ 5/2. Bij het begin van het horen:

1° wijst de rechter op het doel van het horen, als bedoeld in paragraaf 1, derde lid;

2° legt de rechter de minderjarige uit dat hij niet de verantwoordelijkheid heeft om het geschil te beslechten;

3° wijst de rechter de minderjarige erop dat er niet noodzakelijk gevolg zal worden gegeven aan zijn verzoeken;

*4° informeert de rechter de minderjarige dat hij het recht heeft om te verduidelijken dat alle of een deel van de informatie die hij geeft vertrouwelijk is. **De vertrouwelijke informatie wordt niet opgenomen in het verslag, maar kan worden overgezonden aan het openbaar ministerie.***

De rechter geeft de in het eerste lid bedoelde uitleg op een wijze die past bij de leeftijd en de maturiteit van het kind.

§ 5/3. Het verslag van het onderhoud wordt bij het dossier van de rechtspleging gevoegd. Het geeft weer wat de minderjarige heeft gezegd behalve de elementen die de minderjarige als vertrouwelijk heeft aangeduid.

De minderjarige wordt geïnformeerd over het feit dat de partijen er kennis van kunnen nemen. De rechter informeert de minderjarige over de inhoud van het verslag en gaat na of het verslag de mening van de minderjarige verwoordt.

De minderjarige ondertekent het verslag niet. Indien de rechter tijdens het onderhoud vaststelt dat de minderjarige niet over het nodige onderscheidingsvermogen beschikt, maakt hij hiervan melding in het verslag.

Met uitzondering van het verslag van het verhoor, hebben noch de gehoorde minderjarige, noch zijn of haar wettelijke vertegenwoordiger toegang tot het dossier, tenzij zij partij zijn in de procedure.

§ 6. Het onderhoud met de minderjarige heeft niet tot gevolg dat hij partij in het geding wordt.

*Aan de mening van de minderjarige wordt passend belang gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en maturiteit, alsook met de eventuele **invloed** die op hem wordt uitgeoefend.*

§ 7. De rechterlijke beslissing die is genomen in de zaak waarvoor de minderjarige werd gehoord, wordt aan hem voorgelegd en toegelicht door zijn omgeving, in overeenstemming met zijn maturiteit.

2024: ART. 1004/2 GER.W. Hoorrecht

*De Koning stelt het model van **informatieformulier** voor de minderjarige vast.*

Het formulier vermeldt het recht om gehoord te worden door de rechter, de manier waarop het onderhoud plaatsvindt en de manier waarop het onderhoud aanvaard of geweigerd

wordt. Er wordt in aangegeven dat **een brief van de minderjarige een onderhoud met de rechter niet vervangt**. Het **doel** van het onderhoud, bedoeld in artikel 1004/1, § 1, derde lid, wordt erin aangegeven. Het vermeldt eveneens dat het verslag over het onderhoud bij het dossier van de rechtspleging wordt gevoegd, dat de partijen er kennis van kunnen nemen en dat de inhoud van dit verslag tijdens deze rechtspleging kan worden gebruikt. In het formulier wordt bovendien gepreciseerd dat de rechter bij het horen van de minderjarige niet verplicht is zich te schikken naar de door de minderjarige gedane verzoeken. Het formulier wordt in voorkomend geval gericht aan het adres van elk van de ouders, aan het adres waar het kind verblijft indien het geplaatst is of aan de woonplaats van het kind indien het niet gedomicilieerd is bij één van zijn ouders.

2024: ART. 1004/3 GER.W. Hoorrecht

De rechter geeft gevolg aan de briefwisseling van de in artikel 1004/1 bedoelde minderjarige en beantwoordt die op passende wijze, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van het kind en dit zolang hij over het geschilpunt waarover de minderjarige gehoord werd, geen eindbeslissing heeft genomen.

⇒ De belangrijkste wijzigingen op een rijtje:

- Er wordt uitdrukkelijk opgenomen in de regelgeving dat het horen van de minderjarige tot **doel** heeft hem in staat te stellen zijn bezorgdheden aan de rechter kenbaar te maken, om zo bij te dragen tot het vinden van de meest geschikte oplossing rekening houdend met zijn belang.)
- De wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige die **jonger is dan twaalf jaar** worden door de rechter geïnformeerd over het feit dat de minderjarige een verzoek kan richten tot de rechter om te worden gehoord.
~ Of en hoe deze informatie tot bij de minderjarige geraakt, is niet zeker.
- Behoudens wanneer de minderjarige reeds eerder werd gehoord gedurende de rechtspleging, stelt §4 dat de rechter het verzoek van de minderjarige om gehoord te worden **inwilligt**, ook door de kamer voor minnelijke schikking.
- De minderjarige heeft in principe het recht om tijdens het horen te worden **bijgestaan door een meerderjarige vertrouwenspersoon van zijn of haar keuze**.
~ De rechter kan wel op elk moment beslissen om het gesprek verder te zetten zonder aanwezigheid van de vertrouwenspersoon.
- De rechter **informeert** de minderjarige op een aangepaste manier over het doel van het horen, dat de minderjarige het recht heeft om zaken in **vertrouwen** te vertellen, dat de minderjarige niet verantwoordelijk is voor het beslechten van het geschil én dat er niet noodzakelijk zal rekening gehouden worden met de wensen van de minderjarige.
~ positief dat er nadrukkelijk verwezen wordt naar het informeren van de minderjarige, maar bv. nog steeds niet over de procedure,...
- Het **verslag** van het onderhoud geeft weer wat de minderjarige heeft gezegd behalve wat als **vertrouwelijk** werd bestempeld door de minderjarige. De rechter **informeert** de minderjarige over de inhoud van het verslag en dat partijen er kennis kunnen van kunnen nemen.

- Aan de mening van de minderjarige wordt passend belang gehecht in overeenstemming aan leeftijd en maturiteit alsmede met de eventuele invloed die op hem wordt uitgeoefend
~ Iedereen ondervindt natuurlijk 'invloed'. Beter was geweest om rekening te houden met eventueel ongeoorloofde druk.
- Er wordt voorzien dat de minderjarige **feedback krijgt mbt de rechterlijke beslissing** die genomen werd in de zaak waarvoor hij gehoord werd.
~ Om tegemoet te komen aan de verzuchtingen van rechters mbt de hoge werklast wordt voorzien dat de terugkoppeling gebeurt **door de omgeving** van de minderjarige. Feedback van ouders zal misschien niet altijd even waarheidsgetrouw zijn. Feedback zou kunnen komen van de vertrouwenspersoon maar dan stelt zich de vraag hoe deze in kennis gesteld kan worden van de rechterlijke beslissing.
- Om tegemoet te komen aan verzuchtingen van minderjarigen die geen reactie ontvingen vanuit de rechtbank n.a.v. hun schrijven, wordt nu voorzien dat **de rechter gevolg geeft aan de briefwisseling van de minderjarige** en die beantwoordt zolang hij over het geschilpunt waarover de minderjarige gehoord werd, geen eindbeslissing heeft genomen.
- **Art. 1288** Ger.W.
De overeenkomst (in kader van echtscheiding onderlinge toestemming) die betrekking heeft op een minderjarig kind geeft aan op welke wijze rekening is gehouden met het belang van het kind.
 - ⇒ Ouders kunnen uiteraard samen een overeenkomst treffen mbt hun kind in kader van een echtscheiding onderlinge toestemming. Er wordt wel verondersteld dat ze hierover met het kind praten. (ondersteuning hierbij door bemiddelaar?)
 - ⇒ Ouders moeten geïnformeerd worden (door de bemiddelaar) dat ze rekening moeten houden met belang van hun kind bij het opstellen van een overeenkomst
~ Ouders beslissen in welke mate ze hiermee rekening houden in de praktijk.

Belangrijke randvoorwaarden voor de toepassing van het recht op participatie onder de vorm van het hoorrecht

Verschillende auteurs verwijzen naar het belang van het voldoen aan enkele belangrijke randvoorwaarden om ervoor te zorgen dat er een veilige omgeving gecreëerd wordt waarin kinderen hun mening daadwerkelijk kunnen en durven uiten.

Om te beginnen moet hierbij nogmaals het grote belang van uitgebreide, begrijpelijke en toegankelijke **informatie** (zeker niet noodzakelijk schriftelijk) voor de betrokken kinderen benadrukt worden, én de nood aan **training en scholing** voor de professionals die de kinderen horen.

Verder zijn eveneens belangrijk:

- Creëren van een kindvriendelijke, niet intimiderende **omgeving** door bv. aandacht te hebben voor de locatie waar gehoord wordt, voor de zitplaats ten opzichte van het kind, voor de kledij,...
- Voldoende **tijd** voorzien om met het kind in gesprek te gaan zodat het een vertrouwd gevoel kan krijgen en zich op zijn of haar gemak kan voelen.
- **Vertegenwoordiging** van jonge kinderen door een onafhankelijke derde zoals bv. een voogd ad hoc of kindbehartiger (of bijzondere curator in Nederland) wanneer er gevaar bestaat op een belangenconflict met ouders
- **Bijstand** voor het kind voor de vertolking van zijn mening door een jeugadvocaat
- (Sociale of psychologische) **Ondersteuning** voor het kind door een neutrale steunfiguur of vertrouwenspersoon (eventueel zelfs door een leeftijdsgenoot)
- **Inspraak** bij de concrete invulling van het hoorrecht.
Het kind zou mee moeten kunnen beslissen waar, wanneer en op welke manier het wilt gehoord worden, en of het rechtstreeks of onrechtstreeks wenst gehoord te worden.
- **Kindvriendelijke communicatie** door een respectvolle, empathische en geduldige basishouding van niet-weten aan te nemen. Waarbij geluisterd wordt naar het kind en gebruik gemaakt wordt van aangepaste, heldere en duidelijke taal.
- **Vertrouwelijkheid.**
Vrijuit praten, kan bv. bemoeilijkt worden wanneer de inhoud van het gesprek opgenomen wordt in een verslag waarvan de inhoud mogelijk ter kennis komt van de ouders van het kind. Het kind zou mee moeten kunnen beslissen over de inhoud van dergelijk verslag.
Het recht op een eerlijk proces van ouders komt hier mogelijk in conflict met het recht van het kind om zijn mening vrijuit te kunnen uiten. Volgens art. 3 IVRK vormt het belang van het kind hierbij de eerste overweging.
- **Feedback.** Er moet meer aandacht gaan naar het op een begrijpelijke manier terugkoppelen over de beslissing waarover ze gehoord werden naar de kinderen.

De stem van kinderen in (scheidings-)bemiddeling

1. Participatie van kinderen in een (scheidings)bemiddeling?

Art. 1723/1 Ger.W. definieert de **scheidingsbemiddeling** als een *vertrouwelijk en gestructureerd proces van vrijwillig overleg tussen conflicterende partijen met de medewerking van een onafhankelijke, neutrale en onpartijdige derde die de communicatie vergemakkelijkt en poogt de partijen ertoe te brengen zelf een oplossing uit te werken.*

De vraag stelt zich in welke mate minderjarige kinderen moeten kunnen participeren aan een scheidingsbemiddeling?

De positie van het kind als eventuele actor in de bemiddelingsprocedure wordt in elk geval nog niet duidelijk en/of uitgebreid geregeld in nationale wetgeving. Ook in de meeste andere rechtsstelsels is trouwens nog geen regelgeving opgesteld voor de rol die kinderen in alternatieve geschillenbeslechting hebben. In *Nederland* hebben ouders wel de verplichting om kinderen te betrekken bij het opstellen van het verplicht ouderschapsplan, eventueel in een ‘bruggesprek’ waarin ouders en kinderen de inhoud van dit plan samen bespreken. **België** volgt in dat opzicht nu art. 1288 Ger.W. voorziet dat de overeenkomst die betrekking heeft op een minderjarig kind moet aangeven op welke wijze rekening is gehouden met het belang van het kind. Ouders moeten hierover geïnformeerd worden (door de bemiddelaar). En er wordt hierbij verondersteld dat ouders met hun kinderen praten over de te treffen regeling. In welke mate ouders ook effectief rekening zullen houden met de belangen van hun kinderen in de praktijk valt moeilijk in te schatten.

Het is wel duidelijk dat zowel art. 12 IVRK als art. 22bis Grondwet het recht van elk kind erkennen om zijn of haar mening te uiten in elke aangelegenheid die het aanbelangt. Zowel de ‘Richtsnoeren kindvriendelijke justitie’ als het ‘General Comment nr. 12’ bevestigen bovendien dat én het recht van het kind om gehoord te worden én de richtlijnen mbt kindvriendelijke justitie ook van toepassing zijn op de bemiddeling als alternatieve vorm van conflictbeslechting.

Zoals eerder gesteld kunnen kinderen hun mening in principe op 3 manieren geven:

Direct door rechtstreeks in gesprek te gaan met de beslissingsnemer, of indirect door hun mening te geven via tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling.

Bij een bemiddeling zijn het de ouders die zelf een oplossing uitwerken en dus tot een beslissing/regeling komen. Hierbij worden ze ondersteund door de bemiddelaar.

Een **directe** vorm van participatie zou bij een scheidingsbemiddeling dus bestaan in het rechtstreeks in gesprek gaan van de ouders met het kind. Terwijl we dan van een **indirecte** vorm van participatie spreken wanneer het kind zijn of haar mening uit in een persoonlijk en individueel gesprek met de bemiddelaar, of iemand die hiertoe aangeduid werd door de bemiddelaar.

2. Vereisten voor kindvriendelijke participatie van kinderen aan (scheidings)bemiddeling

De kwaliteitseisen die het General Comment voorziet voor de invulling van art. 12 IVRK zijn niet helemaal aangepast aan toepassing in alternatieve conflictbehandeling. In kader van een kindervriendelijke justitie zal echter ook aan de volgende vereisten moeten tegemoetgekomen worden bij de participatie van kinderen aan een (scheidings-)bemiddeling:

- Het kind zou uitgebreid, begrijpelijk, en toegankelijk moeten **geïnformeerd** worden over de mogelijkheid, inhoud en omstandigheden van het recht om zijn mening te uiten tijdens de bemiddeling; Het moet eveneens ingelicht worden over zijn rechten op dit vlak, over de mogelijkheid om een keuze te maken in kader van direct of indirect horen, over de mogelijkheid om bijstand of ondersteuning te vragen, over de mogelijkheid om iets in vertrouwen te vertellen, over de beslissing die genomen werd en in welke mate hierbij rekening gehouden werd met zijn mening,...
- Het kind zou moeten kunnen **kiezen hoe** hij zijn mening wil uiten:
vb. op een **directe** (rechtstreekse) manier in een gesprek met zijn ouders, of op een **indirecte** (onrechtstreekse) manier tegenover de bemiddelaar of een derde persoon, of door tussenkomst van een vertegenwoordiger;
maar ook of hij dit wilt doen aan de hand van een persoonlijk gesprek of op een andere manier.
- Het (indirect) horen door bv. de bemiddelaar of een derde persoon zou moeten plaatsvinden in een kindvriendelijke **omgeving**;
- Er zou voldoende **tijd** moeten voorzien worden voor het (indirect) horen;
- Er moet een **vertegenwoordiger**, bv. een kindbehartiger, kunnen aangesteld worden wanneer jonge kinderen gevaar lopen in een belangenconflict met ouders te belanden.
- Het kind zou om **ondersteuning door een vertrouwenspersoon of bijstand van een jeugdadvocaat** moeten kunnen vragen in kader van het (indirect) horen;
- Het indirect horen zou moeten gebeuren door een hiertoe **getrainde en opgeleide** persoon;
- De professionals die met het kind in gesprek gaan moeten aandacht hebben voor een **respectvolle, kindvriendelijke communicatie** en oa. over gespreksvaardigheden beschikken waarbij ze eventuele taalbarrières (bij anderstalige kinderen, zeer jonge kinderen of kinderen met een beperking) kunnen overkomen.
- Het kind moet de kans krijgen om bepaalde zaken in **vertrouwen** te vertellen (tenzij er sprake is van een onveilige situatie).
- Er moet door de beslissingsnemer (of de betrokken professionals) op een begrijpelijke manier **teruggekoppeld** worden welke beslissing genomen werd, en in welke mate men hierbij rekening hield met de mening van het kind.

- Kinderen zouden toegang moeten krijgen tot rechtsmiddelen als hun recht om gehoord te worden en voldoende aandacht te krijgen voor hun mening wordt genegeerd of geschonden. Kinderen moeten zich bv. kunnen wenden tot een ombudsdienst.

3. CONCRETE AANBEVELINGEN

Regelgeving en praktijk vertrekken vanuit volgende basisprincipe/grondhouding

1. Alle kinderen hebben het recht gehoord te worden in aangelegenheden die hen aanbelangen. Doel van dit hoorrecht/spreekrecht is dat kinderen hun mening en bezorgdheden kenbaar kunnen maken aan diegenen die beslissingen moeten nemen (over hen). Om zo bij te dragen tot het vinden van de meest geschikte oplossing rekening houdend met hun belang.

Bij de start van de bemiddeling

2. Kinderen wiens ouders een (scheidings-)bemiddeling volgen, moeten hierover op een **toegankelijke, begrijpelijke manier geïnformeerd worden door de bemiddelaar**. De bemiddelaar informeert hen over de procedure, over de mogelijkheid om hun mening te geven n.a.v. deze bemiddeling door direct of indirect gehoord te worden, en hun rechten in dat kader. Gespecialiseerde diensten zoals tZitemzo kunnen **eventueel aangepaste producten, publicaties** ter beschikking stellen hiervoor.

Direct horen (kinderen gaan zelf in gesprek met hun ouders)

3. Kinderen moeten kunnen aankloppen bij **laagdrempelige eerstelijnsdiensten**, zoals het Awel, tZitemzo, JAC, CLB, leerlingenbegeleiders op school,... wanneer ze **ondersteuning** wensen bij (de voorbereiding van) het spreken met hun ouders (=direct horen) over de treffen regeling. De bemiddelaar kan hen hierover informeren.

Indirect horen (kinderen gaan in gesprek met de bemiddelaar of een kinddeskundige aangesteld door de bemiddelaar)

4. Wanneer kinderen het niet zien zitten om zelf, direct in gesprek te gaan met hun ouders, moeten ze beroep kunnen doen op een vorm van **indirect horen**. Ze moeten de **bemiddelaar hierover laagdrempelig kunnen aanspreken**.
5. Wanneer kinderen **in gesprek gaan met de bemiddelaar, of een kinddeskundige die hiertoe door de bemiddelaar aangeduid wordt**, moeten ze enerzijds beroep kunnen doen op de ondersteuning door een **vertrouwenspersoon** bij dit gesprek en anderzijds ook de mogelijkheid krijgen om bepaalde zaken in **vertrouwen** te vertellen (tenzij hun integriteit in gevaar zou zijn).

6. De persoon die het kind indirect hoort, moet hiervoor voldoende **opgeleid** zijn, moet hiervoor de nodige **tijd** uittrekken en moet het gesprek organiseren in een kindvriendelijke **omgeving**.
7. **De bemiddelaar koppelt de mening van het kind op een neutrale manier terug naar de ouders.** Dit betekent niet dat hij vertegenwoordiger wordt van het kind.
8. De bemiddelaar moet **op een begrijpelijke manier terugkoppelen naar het kind** welke overeenkomst uiteindelijk bereikt werd mbt de regeling aangaande de kinderen, en in welke mate men hierbij rekening hield met het belang en de mening van het kind.
9. Kinderen met **klachten** over de omstandigheden en/of uitoefening van hun rechten in kader van het hoorrecht moeten zich kunnen wenden tot een ombudsdienst, zoals het **Kinderrechtencommissariaat**.
10. Ter naleving van haar verplichtingen in kader van de tenuitvoerlegging van de rechten voorzien door het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dient de overheid te voorzien in **financiële tussenkomsten** zodat het recht van kinderen om gehoord te worden in bemiddeling, niet afhankelijk wordt gesteld (van de financiële mogelijkheden) van ouders.

BIBLIOGRAFIE

UN COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, General Comment No. 12 (2009) on the right to be heard, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009.

MERTENS, Y., Het participatierecht van minderjarigen bij bemiddeling tussen scheidende of gescheiden ouders: the little ghosts in the room?, T.Fam. 2024/1.

MOL, C en SCHARMA, W. Een rechtsvergelijkende blik op kinderparticipatie en enkele reflecties, T.Fam., 2022/5-6.

MERCKX, E. en LEMBRECHT, S. 'Rechter, hoor je mij? Richtlijnen voor kindvriendelijk horen.', LEA Uitgevers, Leuven, 2023, 104.

M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*. Meijers-reeks nr. 335. Nijmegen: Wolf Legal publishers 2020.